

Georg Hans Neuweg, *Das Schweigen der Könner. Strukturen und Grenzen des Erfahrungswissens.*

Linz: TRAUNER Verlag, 2006, S. 44.

Georg Hans Neuweg profesor je pedagogije na Sveučilištu u Linzu (Austrija). Stručnjak je za područje tzv. implicitnog (prešutnog) znanja. Na temelju fundamentalnih istraživanja problema strukture i naravi ove vrste (djelatnog) znanja, odnosno umijeća, profesor Neuweg (ne samo) u ovoj knjizi (*Šutnja znalaca: strukture i granice iskustvenog znanja*) tematizira moguće didaktičke implikacije tih spoznaja. Rijetko se oblikovanje obrazovanja nastavnika temelji na jasnim znanstveno-spoznajnim pristupima, kao što je to slučaj u radovima profesora Neuwega. Didaktika obrazovanja nastavnika područje je kojemu je Hans Georg Neuweg (već) dosad dao veliki doprinos. Ova knjiga sadržava osnovne teorijske i praktične probleme obrazovanja nastavnika iz perspektive odnosa teorije i prakse – na primjeru šutnje stručnjaka (onoga koji nešto umije), odnosno onoga koji zna mnogo više nego što može (po)kazati. To je jedan od osnovnih razloga za prikazivanje ove knjige hrvatskim čitateljima.

Knjiga *Šutnja znalaca: strukture i granice iskustvenog znanja* strukturirana je tako da se prvo (1) navode pregnantni primjeri koji osvjetljavaju temu iz različitih perspektiva, zatim autor ukratko upozorava na neka obilježja teorije djelovanja (2) i iz toga (3) formulirala tri bitna pitanja: problem ekspliciranja, problem instrukcije i problem modifikacije glede strukture i granica iskustvenog znanja te na kraju (4) ocrtava važna pitanja didaktičkih implikacija tematiziranih teorijskih promišljanja.

1. Primjeri koje navodi autor ove knjižice služe neizravnom približavanju samoj temi. Navodimo neke od njih:
 - a) U jednom njemačkom časopisu poznati vozač automobilističkih utrka Niki Lauda piše o tome kako sanja da netko pronade neki modem (čip) s pomoću kojega bi se njegova

iskustva izravno prenijela njegovim sinovima. Neuweg ističe kako to ne bi funkcioniralo jer učenje putem preuzimanja podataka nije isto kao učenje putem iskustva – kao što učenje putem knjiga nije isto što i učenje putem stjecanja životnog iskustva. Prvo ne može nikada zamijeniti ovo drugo. Riječ je o didaktičkom snu, prema kojemu možemo uštedjeti na (stjecanju) iskustva, prema motu: pet godina iskustva u jednom tjednu.

- b) Prema mišljenju Karla Poppera, čovjek živi u tri svijeta: fizikalnom svijetu, svijetu psihičkih fenomena i subjektivnog znanja te svijetu objektivnih sadržaja i teorije (primjerice, pothranjenom u knjigama). Kao dokaz da jedan takav ("Svijet 3") postoji neovisno od "Svijeta 1" i "Svijeta 2" Popper predlaže izvođenje sljedećega misaonog eksperimenta: zamislimo da naš svijet nestane kao posljedica neke velike prirodne katastrofe, nestao bi tada i naš "Svijet 2", odnosno naše cjelokupno subjektivno iskustvo. Ipak, preživjele bi biblioteke i naše iskustvo da učimo iz knjiga. Popper smatra kako bismo mogli rekonstruirati našu kulturu iz knjiga. Neuweg nije siguran da je to moguće. Naime, on smatra da tekst iz knjiga ne bi bio shvaćen jer transfer znanja pretpostavlja osobni kontakt, međusobno razgovaranje, zajedničko iskustvo, pokazivanje i imitiranje – postavljanje pitanja i proces (odgoja) socijalizacije.
- c) Voditelj jednog centra za odgoj predložio je da svaki roditelj mora prethodno pohađati seminar za roditelje. Obrazloženje: za sve trebamo potvrdu – za vožnju automobila, za jedrenje, za lov – samo za odgoj djece ne trebamo nikakvu potvrdu. Što se može očekivati u bu-

dučnosti ako se nastavi nepovjerenje prema iskustvu i propiše obvezatno stjecanje znanja uz predodjenje certifikata? Znači li to, primjerice, da će svima biti zabranjeno kuhanje ako nemaju odgovarajući certifikat ili odgovarajuće kuharice!

d) Znanstveni skup o istraživanju nastave. Znanstvenica je stručnjak za temu "humor u nastavi". Izvještava o temi s tolikom znanstvenom strogosti da izaziva salve smijeha. Nije neuobičajeno da netko loše prakticira ono što zna, ističe Neuweg.

2. Teorija djelovanja pretpostavlja stručnjaka koji zna kako nešto funkcionira i novaka (učenika) koji želi saznati kako nešto funkcionira. Pitanje kako novak uči od stručnjaka ovisi o tome kako zamišljamo znanje stručnjaka – kao eksplicitno ili kao implicitno. A ono (posljednje) ovisi o tome kako zamišljamo djelovanje stručnjaka.

Njegovo se djelovanje može označiti kao dvostruki čin mišljenja i djelovanja. Prema toj intelektualističkoj legendi netko nekome nešto kaže i on to zna. Tako bi trebala, "navodno", funkcionirati didaktika. Djelovanje se označava kao svjesno, usmjereno prema cilju i upravljano znanjima. Međutim, netko nešto zna, ali to se ne očituje u njegovu djelovanju. To je pitanje tzv. tromog znanja. Ili netko nešto zna, ali o tome ne može – nije u stanju teoretizirati. Između djelovanja kao dvostrukog čina mišljenja i djelovanja te puke, slijepe, mehaničke rutine stoji umijeće ili intuitivno-improvizirajuće djelovanje.

Stručnjaci su usredotočeni na ono što rade, ali ne na način usmjerenosti na sebe ili na znanje koje posjeduju, nego više na situaciju i s čime se u njoj suočavaju. Primjerena metafora za njihovo djelovanje (intuitivno, vrlo fleksibilno, s koncentriranom lakoćom) bio bi, prema mišljenju Neuwega, kajak na brzim vodama. Time dolazimo do problema s naknadnim racionaliziranjima. Naime, na pitanje zašto je nešto učinio na određeni način, stručnjak odgovara: učinio sam ono što situacija od mene zahtijeva i prema vlastitom osjećaju.

3. Ovaj problem, kao i problem šutnje stručnjaka uopće, povlači sljedeća tri problema, koje autor studije detaljnije eksplicira:

a) Može li stručnjak tako jednostavno eksplicirati kao znanje – ono što umije? Ovaj problem autor označava kao *problem eksplikacije*. Problem je, dakle, u tome mogu li se pravila prakse (označena kao intuitivna – sa značajkama umijeća) uopće navesti. Riječ je o problemu nemogućnosti verbaliziranja umijeća, kada je riječ o perspektivi osobe koja se označava kao stručnjak. Iz perspektive osobe sa "strane" (osoba koja promatra i proučava umijeća stručnjaka) problem se javlja kao problem nemogućnosti formaliziranja tih pravila "jer se znalac ne ravna prema pravilima, nego se jednostavno upušta (i prepušta) situaciji".

b) Kad bismo i mogli prikazati umijeća stručnjaka kao znanje, tada se kod novaka pojavljuje problem, naime kako to znanje prevesti u osobna uvjerenja i umijeća. Ovaj problem Neuweg označava kao problem subjektiviranja. Problem subjektiviranja je samo pojavni oblik općenitijeg *problema instrukcije*. Riječ je o tome u kojoj se mjeri umijeće može izgrađivati (samo) putem posredovanja (ili prenošenja) znanja. Ovdje treba razlikovati bar tri problema:

1. Postoje granice prikazivosti umijeća u obliku znanja.
2. Postoje slučajevi u kojima možemo ono što zna ili umije stručnjak opisati u obliku pravila. Međutim, ta pravila nisu prikladna za (samo)instrukciju drugih. Naime, nije svako opisano pravilo istodobno generativno pravilo pomoću kojeg možemo izazvati ponašanje koje ono zahtijeva.
3. Postoje slučajevi u kojima možemo opisati pravila (intuitivne) prakse, ali osoba ne želi znanje prevesti u umijeća. Znanje je ovdje prijeko potreban, ali ne i dovoljan uvjet za razvoj umijeća.

c) Pretpostavimo da smo otkrili pravila intuitivne prakse, primjerice roditelja. Ako zatim prenesemo ta znanja mladim roditeljima i oni ih primijene, to jest subjektiviziraju, postavlja se pitanje: Je li praksa koju oni izvode uistinu ista ona praksa tzv. intuitivnih roditelja? Neuweg ovo pitanje označava kao *problem modifikacije*. Problem modifikacije zrcali se u sljede-

ćem pitanju: Koje promjene doživljava praksa koja se izvodila intuitivno, a čija smo pravila opisali i zatim ih primijenili upravo za programiranje te prakse? Problem modifikacije je poznat i kao problem stonoge. Naime, postavlja se pitanje bi li se stonoga uopće mogla kretati ako bi prije toga prvo osvijestila pravila svojeg kretanje i zatim ih usredotočeno slijedila. Problem je primjenjiv ne samo na mnogobrojna pitanja tzv. rutinizirane prakse, nego i na pitanja izvođenja tzv. umjetničke prakse (primjerice glume).

4. Didaktičke implikacije

Koja slika ili predstava o podučavanju i učenju slijedi na temelju navedenih pitanja i problema šutnje stručnjaka? Prema nekim autorima (primjerice Michaelu Polanyju), znanje uvijek (za)ostaje iza umijeća. Mi znamo više nego što znamo kazati, u svakom slučaju, tamo gdje nešto stvarno umijemo. To ne znači da ne možemo navesti neka pravila koja naše umijeće slijedi. Riječ je o tome da se ta pravila moraju usvojiti (kao svoja) putem procesa iskustva, vježbanja i treninga. U mjeri u kojoj implicitno znanje nije moguće eksplicirati, novaci su upućeni na učenje putem činjenja (*learning by doing*).

To, međutim, ne znači, ističe Neuweg, zanemarivanje eksplicitnog znanja i diskurzivnog mišljenja. Znanje nije uvijek ni nužan ni dovoljan uvjet za umijeće. Umijeće nije sluškinja znanja. Stvarni stručnjak misli manje nego što se vjeruje, piše Neuweg (i nastavlja na str. 32). Ono što on zna može nam pokazati, ali često ne (o tome) i (šire) kazati. Ovaj uvid u značenje intuitivnog djelovanja i implicitnog znanja ne znači napuštanje koncepta pripreme za djelovanje, kao i znanja glede opažanja, definiranja i opravdavanja djelovanja. I intuitivno-improvizirajuće djelovanje uklopljeno je u opće planove te podliježe, kao svako profesionalno djelovanje, obvezi opravdavanja.

Otuda je primjerice obrazovanje nastavnika upućeno na dvostruki proces profesionalizacije: a) profesionalizaciju u praksi i putem nje te

b) profesionalizaciju putem socijalizacije u znanstveni diskurs.

Nastavnici trebaju teorije i tehnologije - ne kao znanje koje upravlja djelovanjem, nego kao znanje

koje priprema djelovanje. Oni trebaju svijet pojmova, modele problema i sustave tumačenja - ne kao znanje koje upravlja djelovanjem, nego kao znanje koje vodi opažanju i definiranju problema. Time se djelovanje ne upravlja i ne nude se konkretna rješenja, nego se njima suodlučuje što nekome uopće postaje (vidi kao) problem.

To ne znači da bi naša zadaća bila "teoriju" i "praksu" stalno i hektično međusobno jednu na drugu upućivati. Obrazovanje ne oprema (osposobljava) samo za "knowing that", niti za "knowing how", nego treba i za "knowing with", što znači kako s kognitivnim shemama teorijski strukturirati praktične situacije (što u njima "vidimo", kako ih vidimo i interpretiramo).

Razvoj umijeća treba kulturu upuštanja (u stvarnu situaciju). S druge strane, izgradnja znanja također je potrebna. Primjerena kultura ovdje je kultura distance ili odmaka. Da je ta distanca potrebna, najbolje pokazuju njezine bitne funkcije:

- a) *Inovirajuća funkcija*. Zadaća obrazovanja nastavnika jest ne samo pripremiti nastavnike za postojeću praksu, nego i za to da oni tu praksu, prema potrebi, mogu nadilaziti i inovirati.
- b) *Funkcija ukazivanja i proširenja perspektiva*. Sveučilišno obrazovanje razvija refleksivnu širinu koja se ne iscrpljuje u mjeri (samo) korisnosti akademskog znanja, nego nudi refleksiju koja nadilazi granice iskustva u razredu i koja nastavniku omogućava razmatranje kurikulumskih, obrazovno-teorijskih, antropoloških i (sociološko) društvenih aspekata pitanja iskustvenog znanja.
- c) *Funkcija modela*. Postoji praksa koju sveučilišno obrazovanje ne mora simulirati, jer je ono samo model jedne prakse. Na sveučilištu se njeguje radoznalost za pitanja koja nadilaze puku praksu i skeptično držanje te habitus (budućih) nastavnika. Uvježbavanje u znanstveni stil je konačno uvježbavanje u spremnost na učenje i ponovno učenje.
- d) *Funkcija omogućavanja stjecanja iskustva*. Iskustvo, ističe Neuweg, didaktički je korisno samo ako je povezano sa spremnošću na mišljenje i sa sposobnošću za mišljenje. Naime, učiti može samo onaj tko putem iskustva

nešto uči. U tom kontekstu Neuweg navodi istraživački nalaz da ne postoji povezanost između dužine iskustva nastavnika i razine njihova stručnog znanja. Kako je moguće objasniti da neki ne stječu iskustvo putem iskustva? Čini se da je, za razliku od sporta (primjerice šaha ili tenisa) ili nekih drugih profesija (primjerice liječnika), sužena mogućnost učenja iz neposrednog iskustva u nastavi – jer nedostaju jasni i konkretizirani ciljevi te jasne povratne informacije. To ne znači, ističe Neuweg, da ne moramo iskustveno učenje profesionalno pratiti. Nastavnik je profesionalac ne samo na temelju toga što raspolaže eksplicitnim i implicitnim znanjem, nego ponajprije zbog toga što raspolaže kompetencijom refleksije, koja mu omogućava da svoje djelovanje analizira, evaluira i prema potrebi mijenja.

Na temelju rečenoga, autor na kraju postavlja pitanje. Ako trebamo i znanost i umijeće, i kulturu distance i kulturu upuštanja, što to znači za oblikovanje obrazovanja nastavnika? Neuweg ponajprije misli na organizacijske aspekte obrazovanja nastavnika. Naime, može se postaviti pitanje koji je model primjereniji: konsekutivni (prvo stjecanje znanstvenih spoznaja, a zatim razvoj umijeća) ili jednofazni (teorija plus vježbanje plus praksa)?

Autor ne nudi izričit i jasan odgovor. On samo upozorava da i jedno i drugo rješenje ima opasnosti. U prvom slučaju odgađamo rad na relacioniranju znanja i umijeća, a u drugome se izlažemo riziku da i znanstveno znanje i praktično umijeće promašimo.

Hans Neuweg je u knjizi *Šutnja znalaca* iznio najvažnija teorijska i praktična pitanja obrazovanja nastavnika – kada je cilj tog obrazovanja razvoj stručnih umijeća kod nastavnika. Zato je ova studija neposredno važna za sve koji se bave projektiranjem i provođenjem obrazovanja nastavnika – kako za fakultete i sveučilišta koji organiziraju obrazovanje nastavnika, tako i za mjerodavna tijela koja zakonski reguliraju ovo važno područje obrazovanja (posebno kad je riječ o reformama obrazovanja koje se i sada u nas provode), ali i za same nastavnike. Osim toga, studija je, prema mojem mišljenju, važna jer autor pregnantno pokazuje što to znači kada studiju o umijećima piše sam expert (u punom značenju te riječi) – stručnjak. Zato knjigu preporučujem ne samo stručnjacima (ili onima koji to žele postati) u području obrazovanja, nego i stručnjacima u drugim područjima znanosti i ljudskoga djelovanja te posebno tzv. obrazovnim laicima.

prof. dr. sc. Marko Palekčić
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu